

Tiltaksorientert overvåking i vannområde Mjøsa:

Hovedresultater fra 2024

Jan-Erik Thrane,
Prosjektleder, NIVA

Prøvetaking på Mjøsa

- Seks «hovedrunder» på **fire stasjoner** fra mai–oktober
 - + seks «mellomrunder» på Skreia
- **Vannprøver**
 - Fosfor, nitrogen og generell vannkvalitet
- **Planteplankton** (alger)
- **Dyreplankton**
 - Mysis og andre småkreps
- **Dybdeprofiler** av temperatur, oksygen, turbiditet, pH og algemengde
- **Siktedyp**

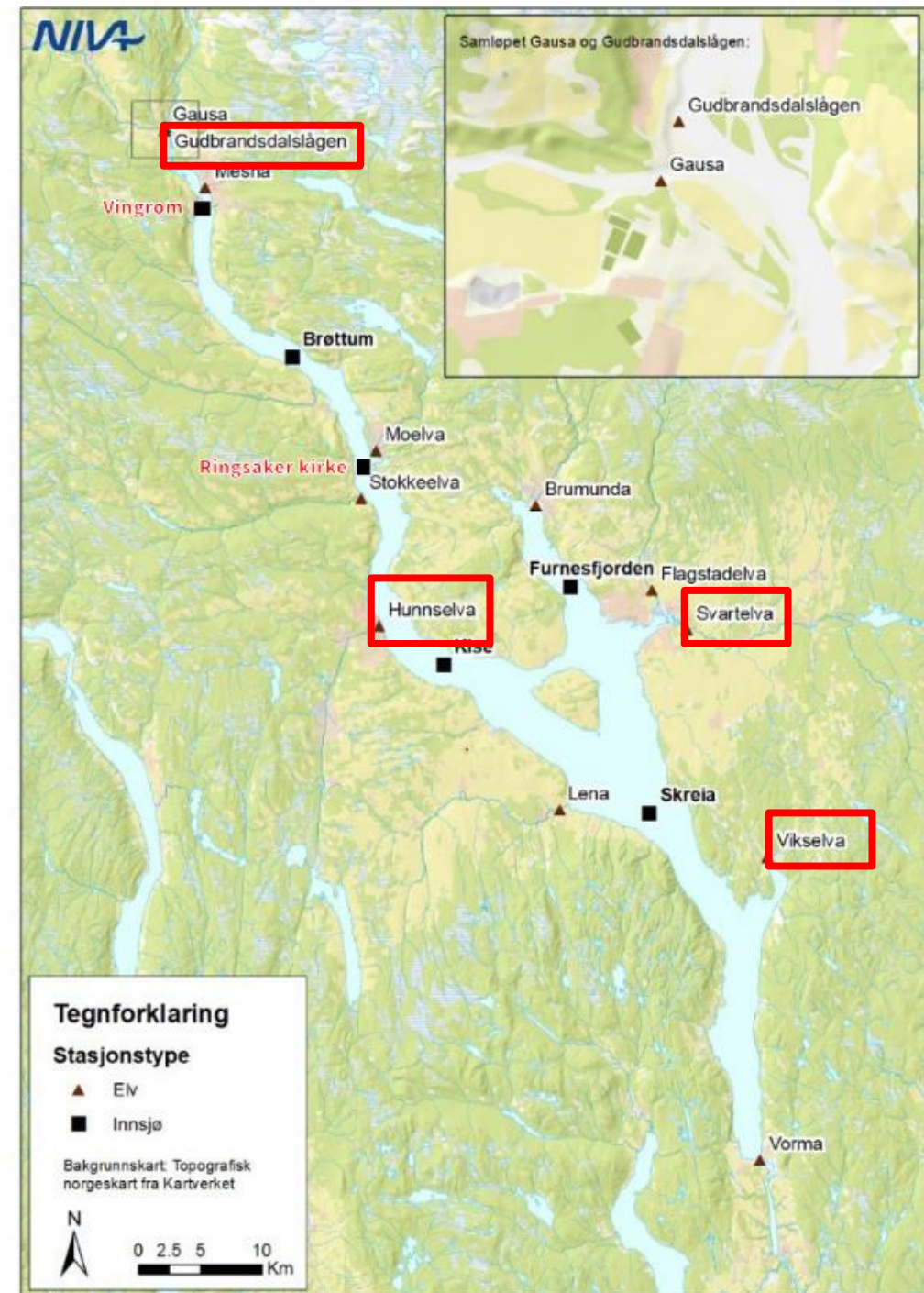

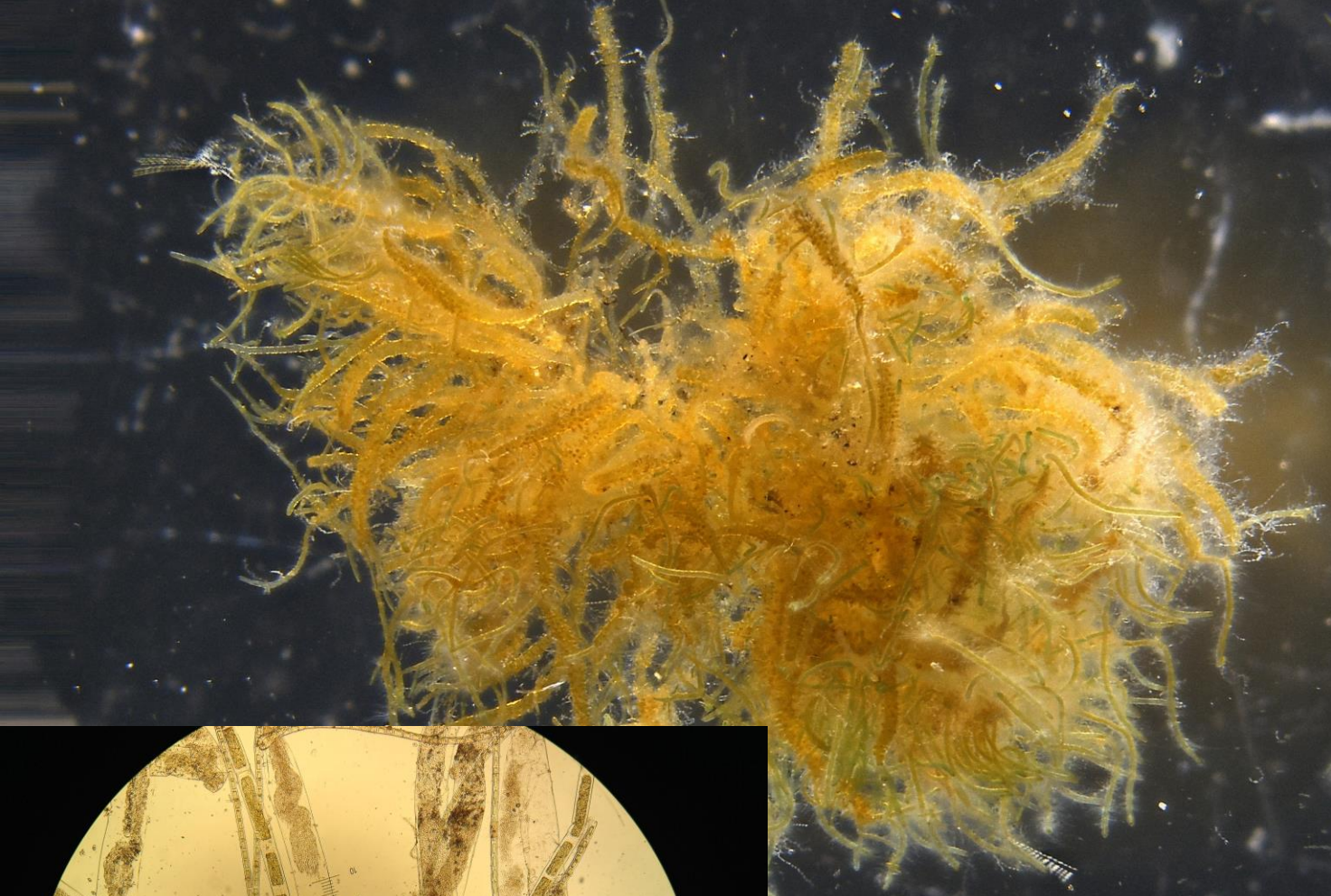
Båtfører Finn Bjormyr fra Statens Naturoppsyn

Prøvetaking i elver

- 24 årlige vannprøver fra Hunnselva, Lena, Svartelva, Flagstadelva, Lågen, Gausa og Vorma
 - Lokale prøvetakere
 - Analyseres for nitrogen (N) og fosfor (P)
 - Beregning av P- og N-transport til Mjøsa
 - Økologisk tilstand i elvene
- Biologiske undersøkelser i **Lågen, Hunnselva, Svartelva og Vikselva** i 2024
 - Bunndyr
 - Begroingsalger og heterotrof begroing («lammehaler»)

Begroingsalger på nært hold

Store mengder vårfluelarver i bunndyrprøver fra øvre deler av Hunnselva

- **Hovedmål med overvåkingen**

- Følge med på **miljøtilstanden i Mjøsa** med hensyn til eutrofiering
- Overvåke økologisk **tilstand i elvene** og beregne tilførsler av næringsstoffer til Mjøsa
- Oppdage eventuelle **endringer** tidlig og om mulig peke på **årsaker** til endret tilstand
- Fortsette unike og lange **tidsserier** på vannkvalitet og biologi

Foto: Jarl Eivind Løvik

Så vi effekter av «Hans» året etter (dvs. i 2024)?

«De økte tilførslene av fosfor under «Hans» vil kunne påvirke Mjøsa neste år, men i hvilken grad er usikkert. Et grovt estimat indikerer at økningen i fosforkonsentrasjon ikke vil bli større enn omkring 10 %»

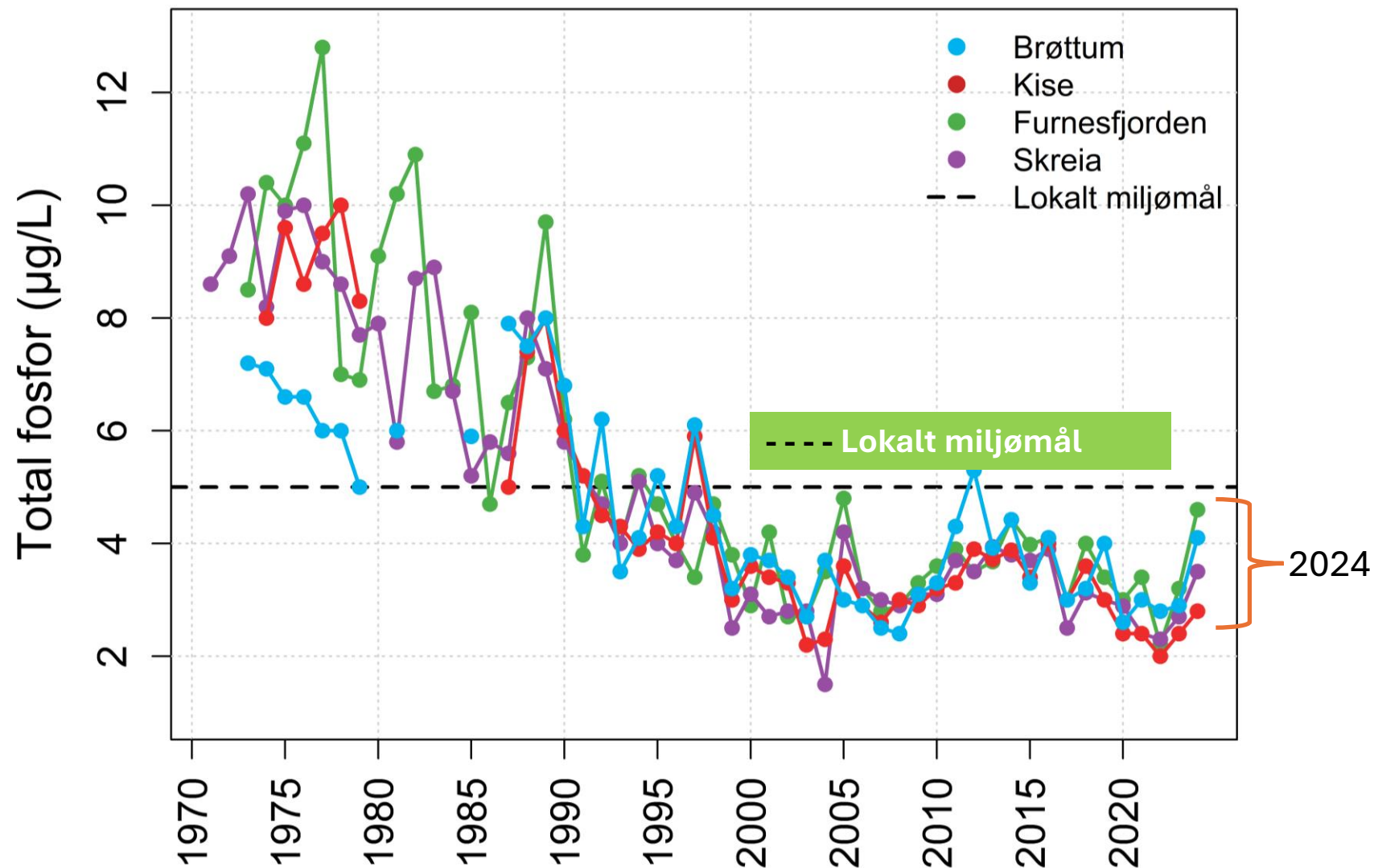

10. august ble det målt en vannføring på 2900 m³/s på Losna målestasjon, som sto under vann.

Kilde: <https://glb.no/aktuelt/>

Fosforkonsentrasjoner om våren

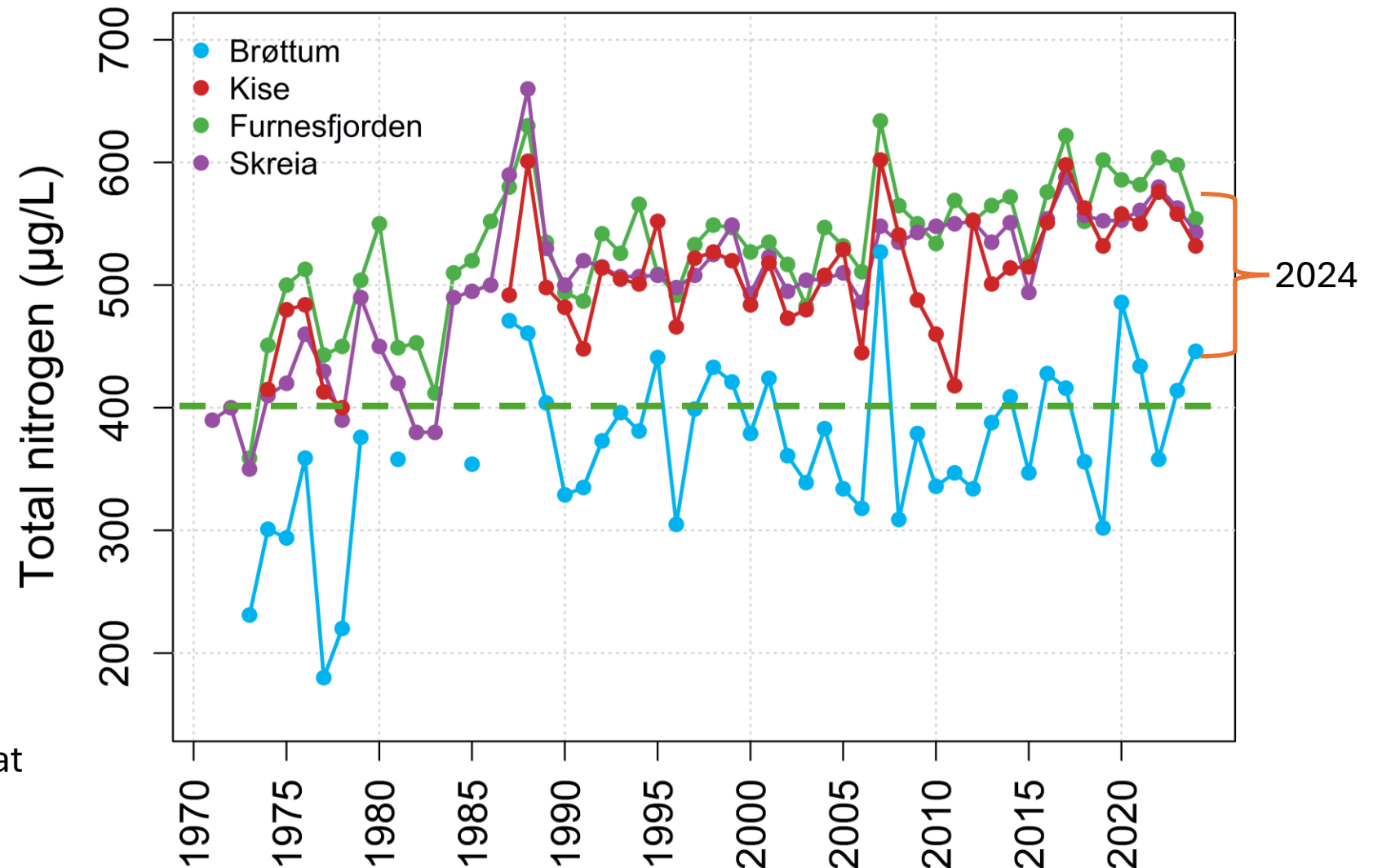
- Fosforkonsentrasjonen i Mjøsa før vårflommen
- Kraftig nedgang siden 1970-tallet
- Litt høyere konsentrasjon enn normalt i 2024
- En effekt av tilførsler under «Hans» året før?
- Konsentrasjonene er lavere enn det lokale miljømålet på 5 $\mu\text{g P/l}$ – dvs. ikke urovekkende høye

Nitrogenkonsentrasjoner om våren

- Noe økning gjennom perioden, men vært stabilt siste ti år
- Nitrogenkonsentrasjoner nær normalen i 2024
- Nordre Mjøsa (stasjon Brøttum) har lavest konsentrasjoner av N

— Grense mellom god og moderat tilstand iht. vannforskriften

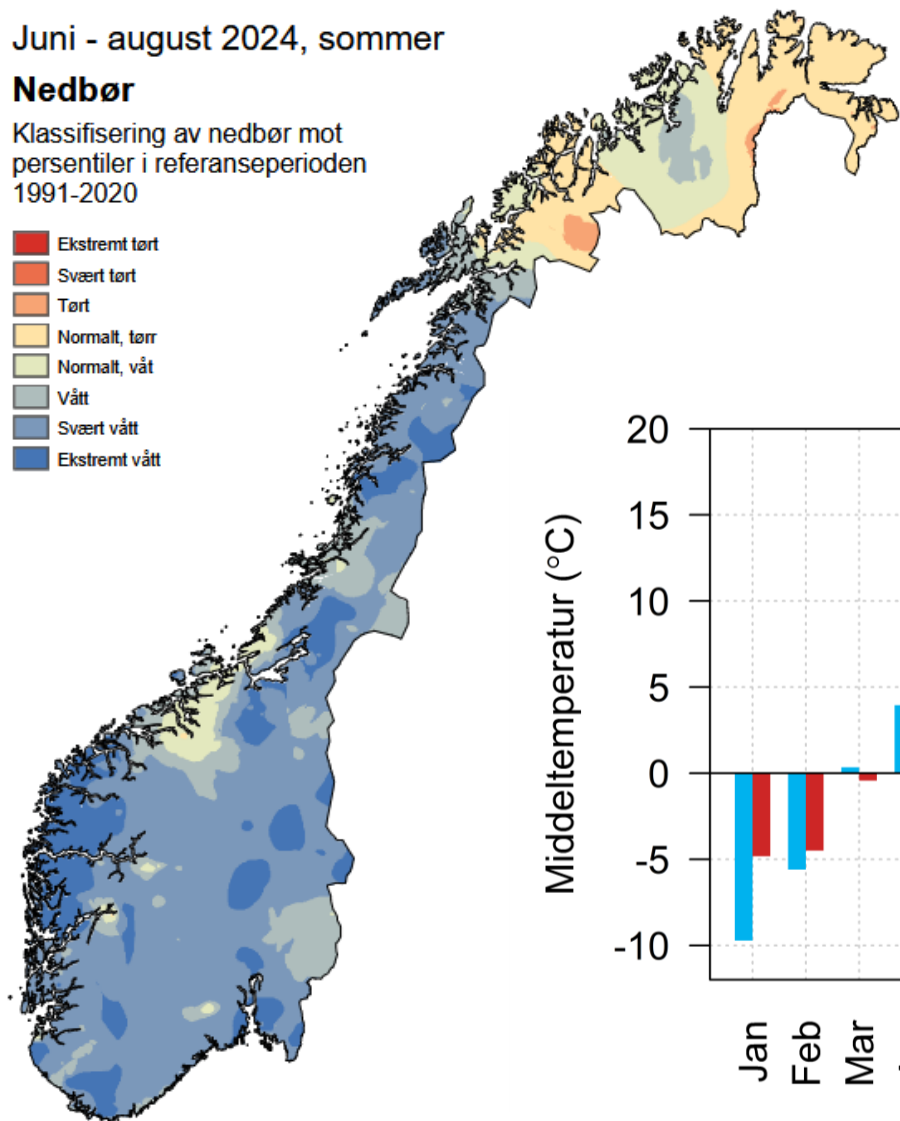
Klimatologisk oversikt sesong

Juni - august 2024, sommer

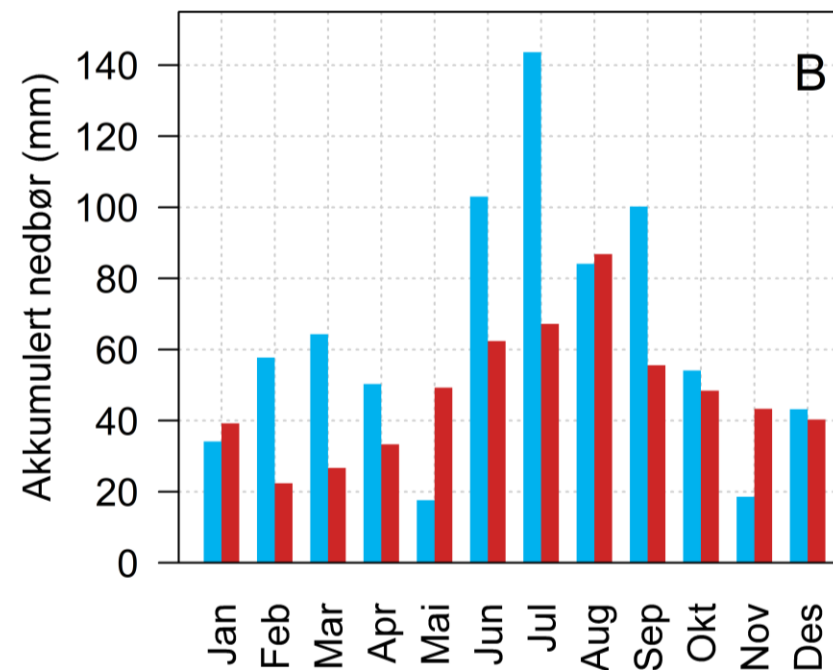
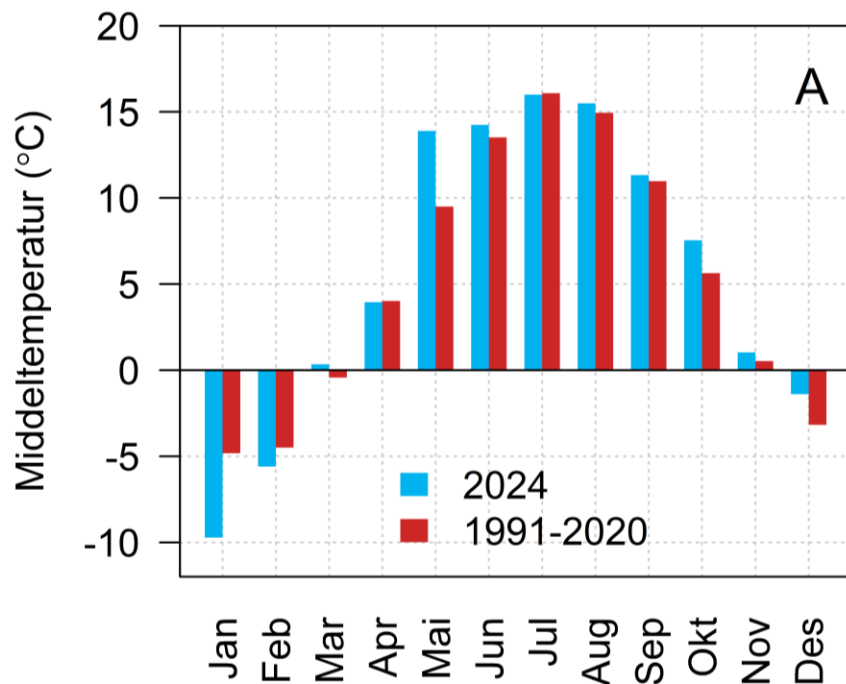
Nedbør

Klassifisering av nedbør mot persentiler i referanseperioden 1991-2020

- Ekstremt tørt
- Svært tørt
- Tørt
- Normalt, tørt
- Normalt, våt
- Vått
- Svært vått
- Ekstremt vått

Sommeren 2024 var våt!

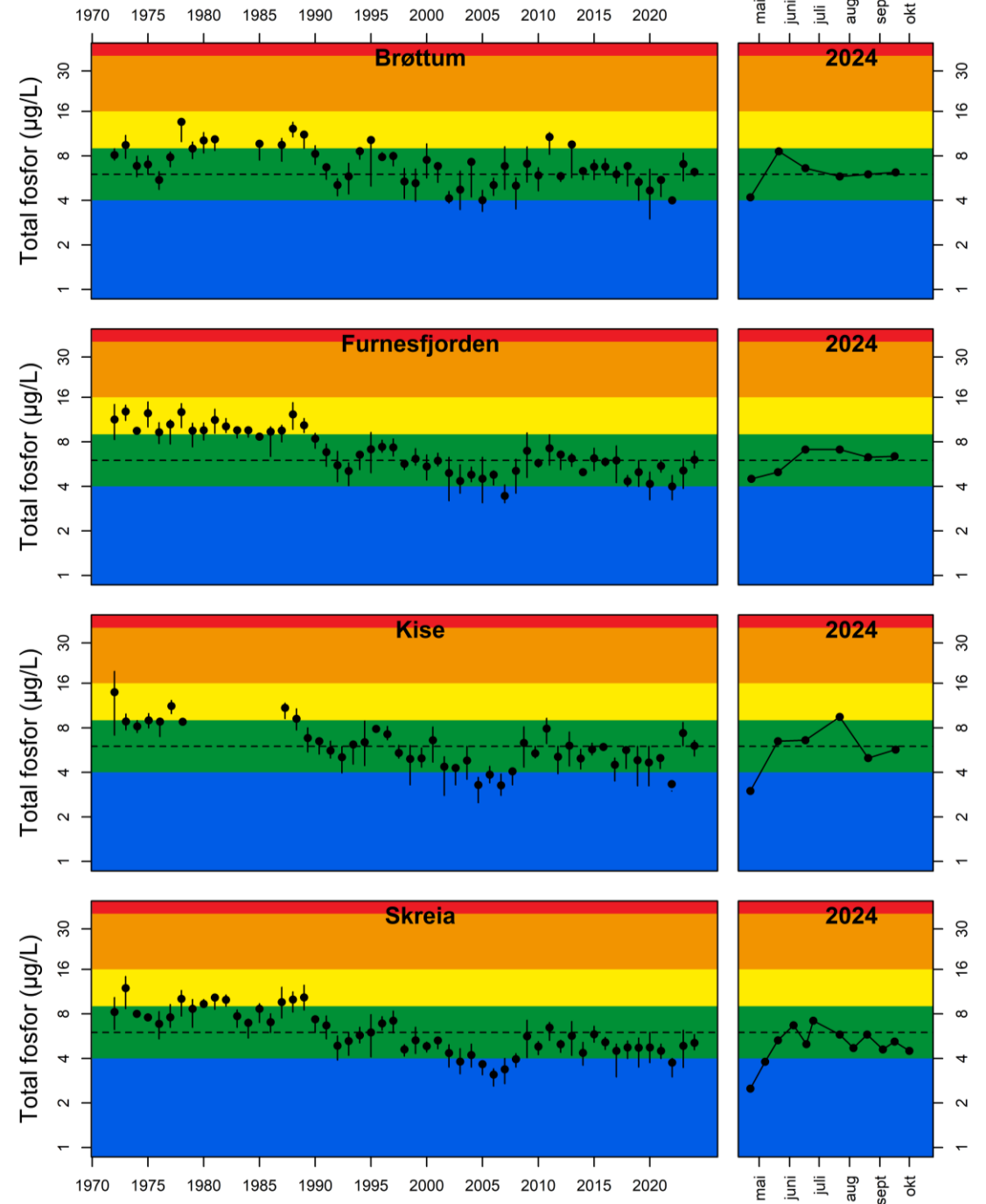
Normalperioden er 1991 - 2020

Utgitt: 01.09.2024

Ved bruk skal Meteorologisk institutt oppgis som kilde.
<https://www.met.no/publikasjoner/met-info>

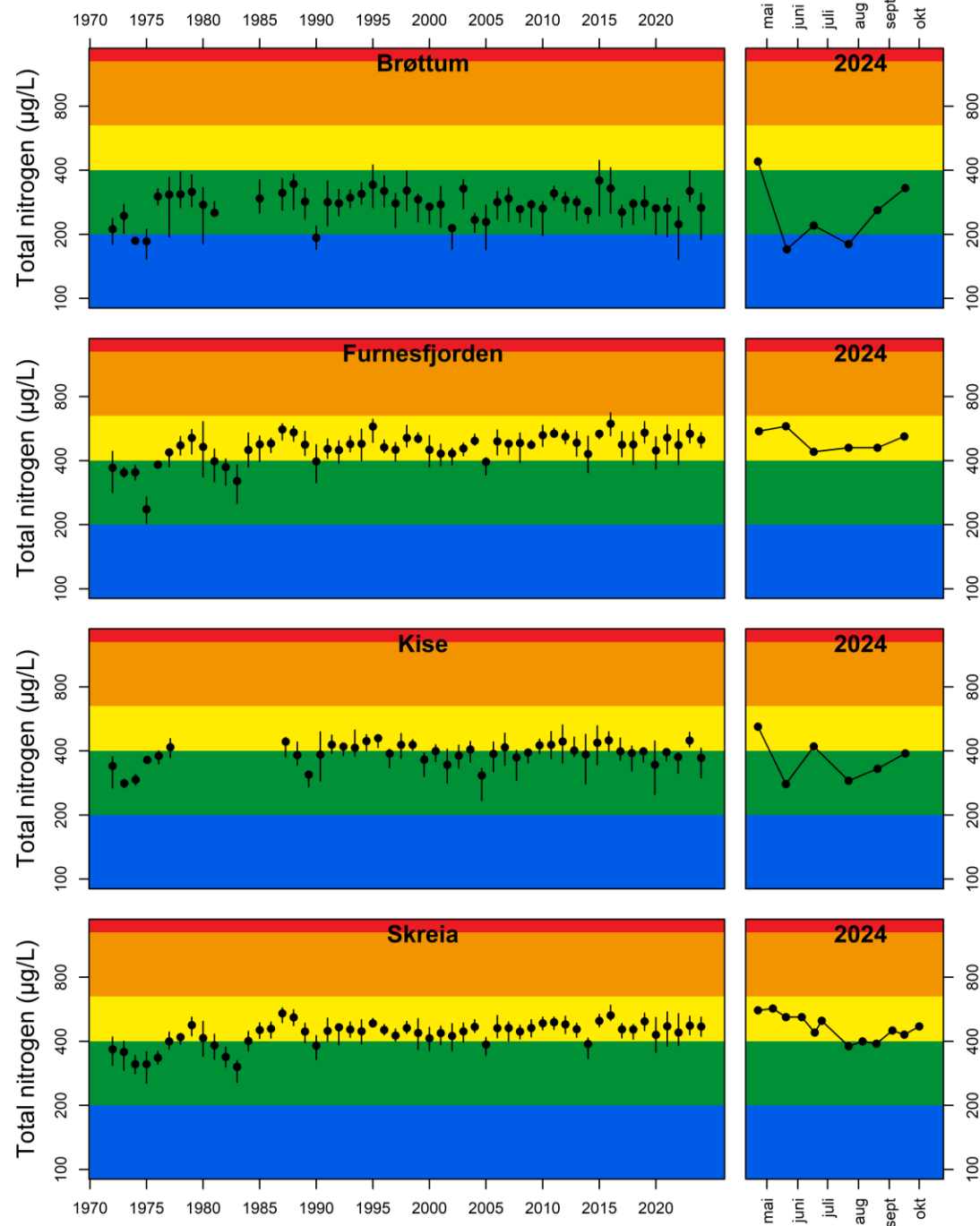
Fosforkonsentrasjon fra mai-oktober

- Fosforkonsentrasjon styrer i stor grad mengden alger i Mjøsa
- Normale konsentrasjoner av fosfor i 2024
- Fosforkonsentrasjon indikerer *god* tilstand ved alle stasjoner

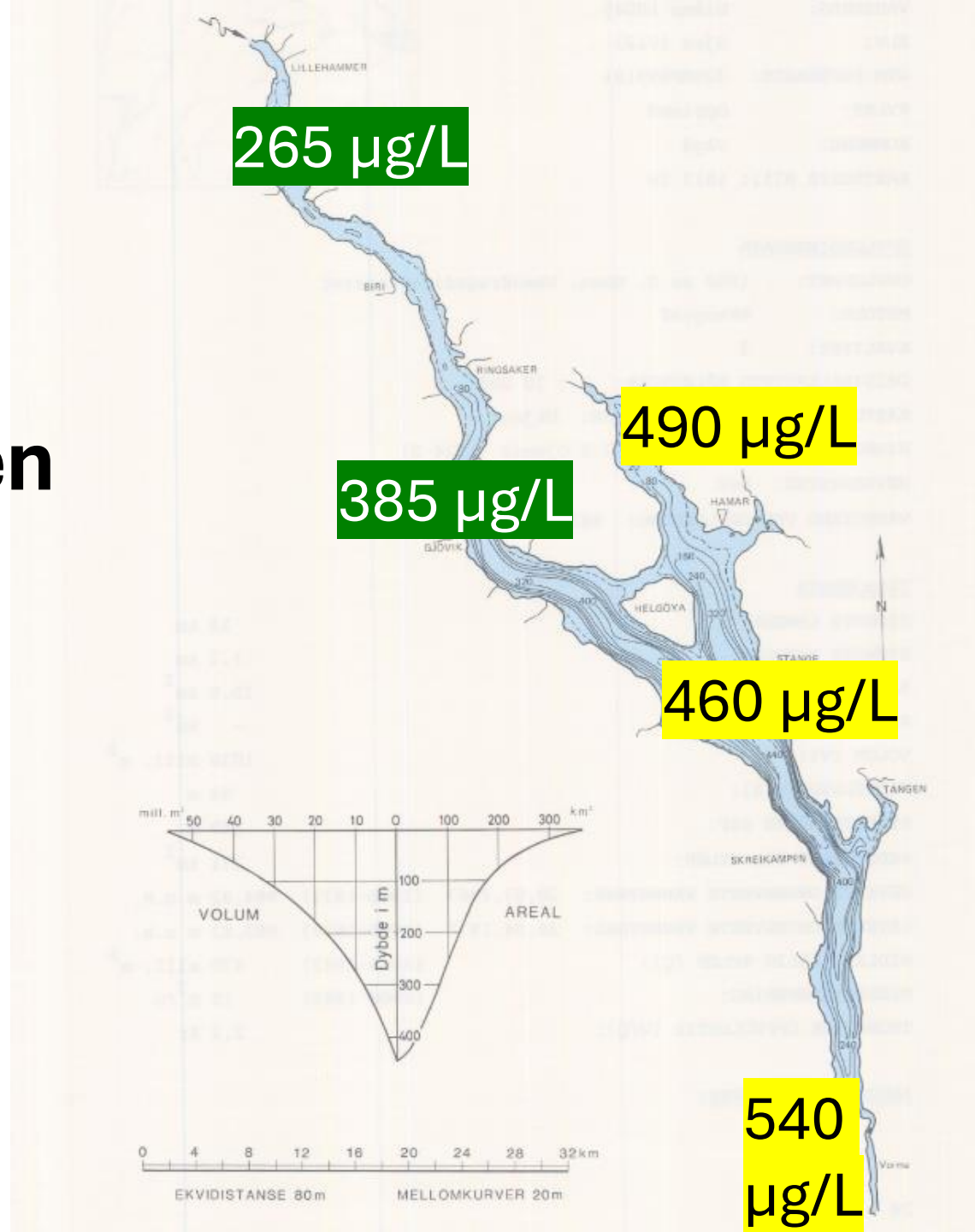

Nitrogenkonsentrasjon fra mai-oktober

- Nitrogen har liten sammenheng med algevekst i Mjøsa, men indikerer påvirkning fra jordbruk og utslipp fra avløp
- Normale konsentrasjoner av nitrogen i 2024
- Nitrogen benyttes ikke i tilstandsklassifisering, men ville indikert
 - *God* tilstand ved Kise og Brøttum
 - *Moderat* tilstand ved Skreia og i Furnesfjorden

**Nitrogen-
konsentrasjonen
dobles på vei
gjennom Mjøsa**

Lågen/nord i Mjøsa

Kise
Furnesfjorden

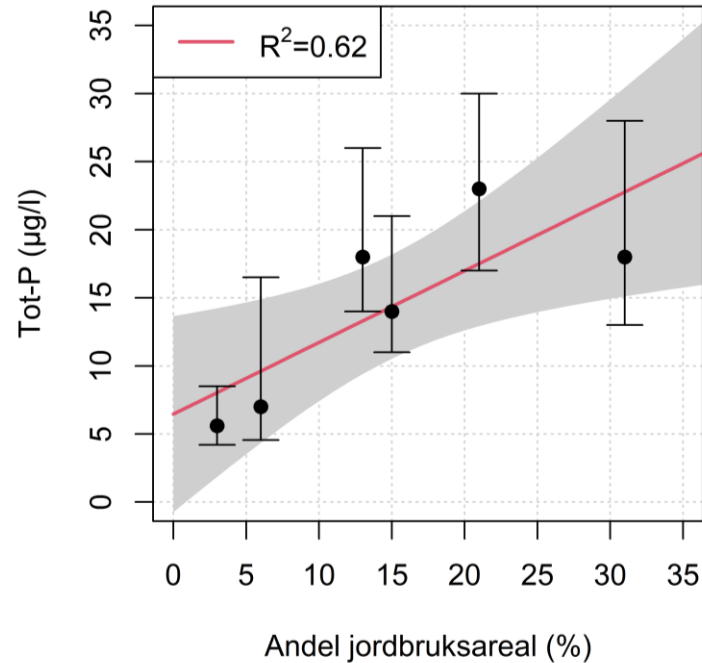
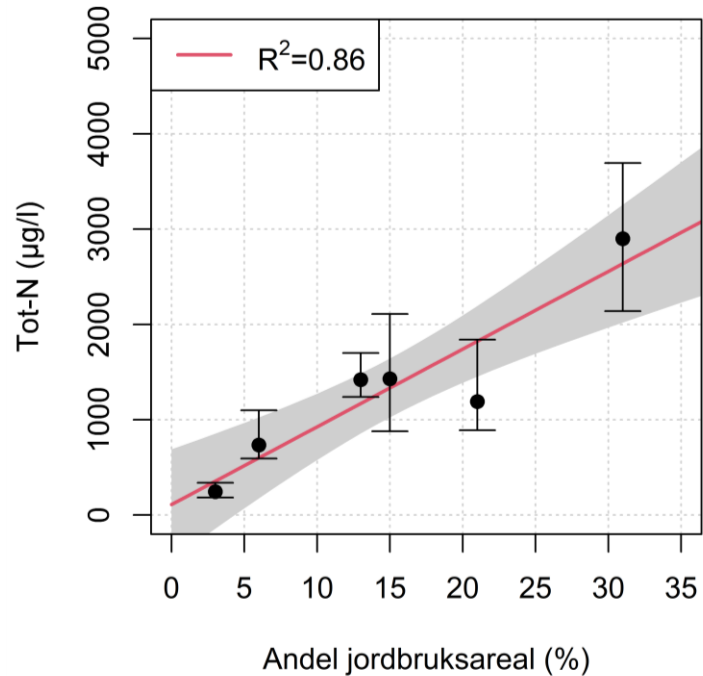
Skreia

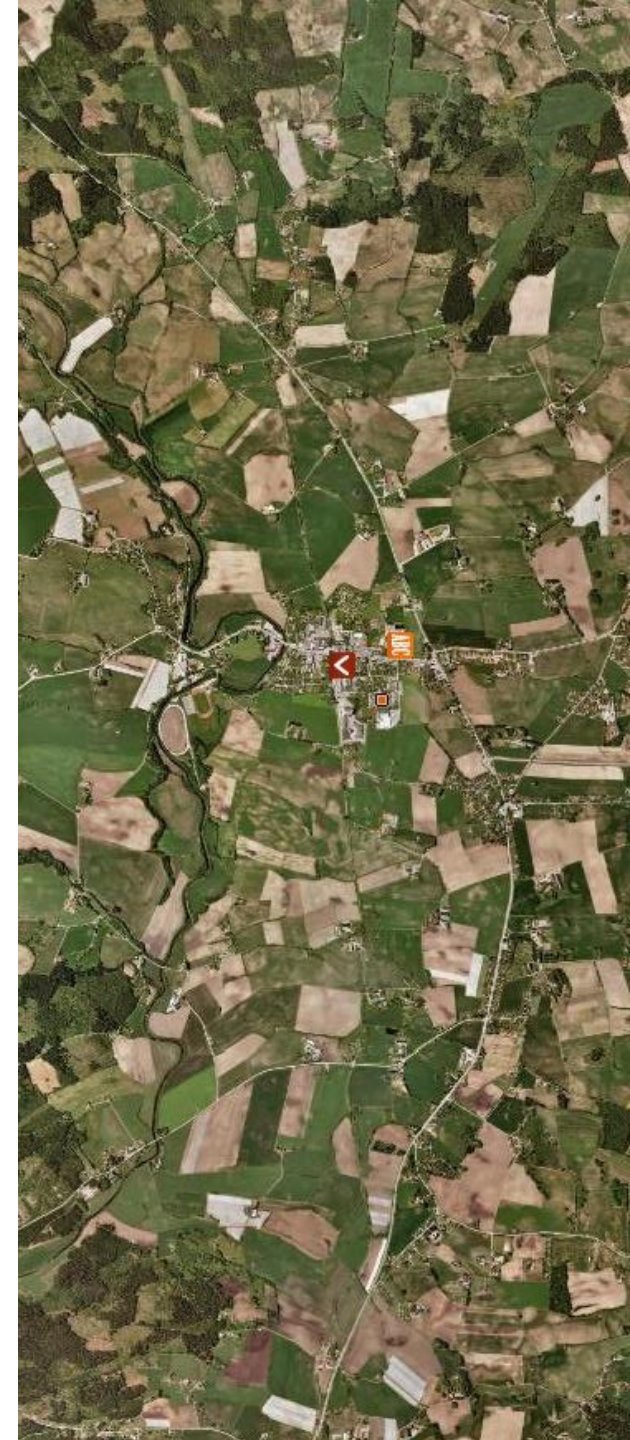
Vorma

N-konsentrasjon høyt korrelert med andelen jordbruksareal

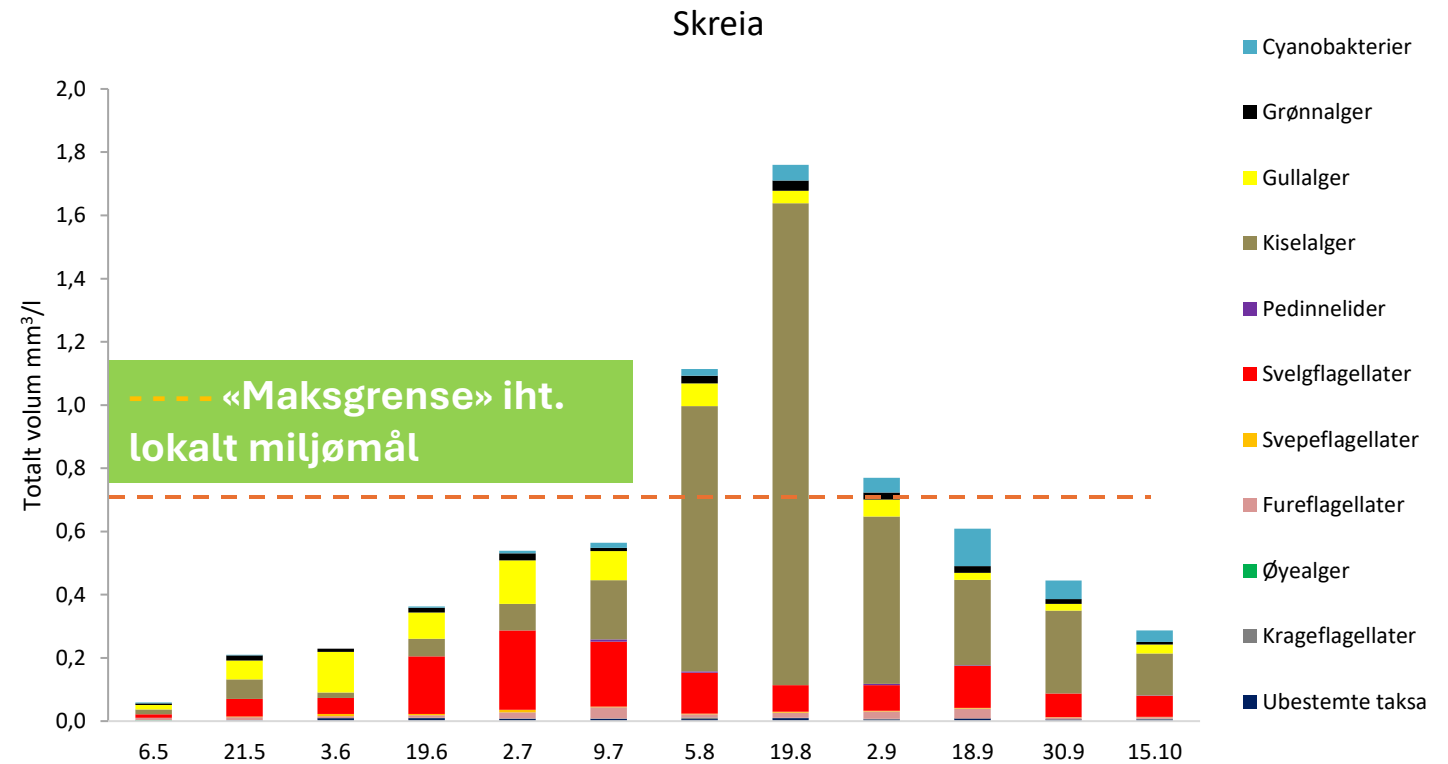
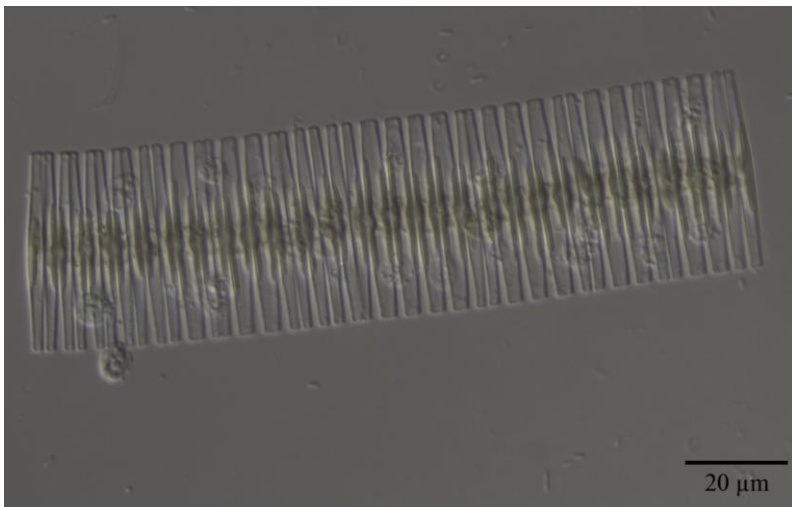

- Men avløp bidrar også: f.eks. 426 tonn totalnitrogen fra HIAS i 2023
- Samme størrelsesorden som det som transporteres ut med Lena, Hunnselva, Svartelva eller Gausa på et år

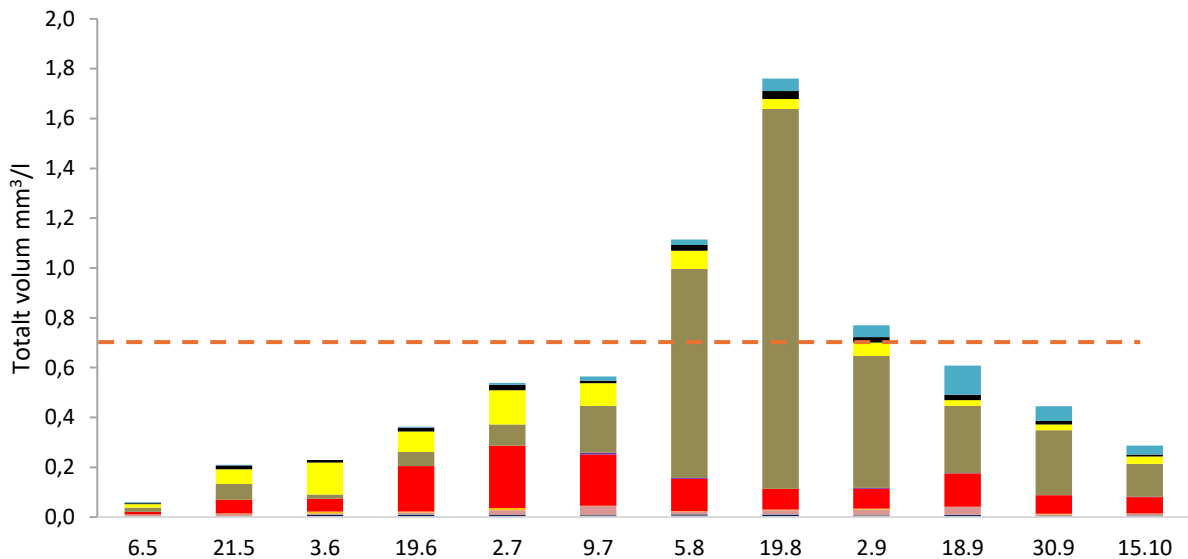

Biomasse av planteplankton i 2024

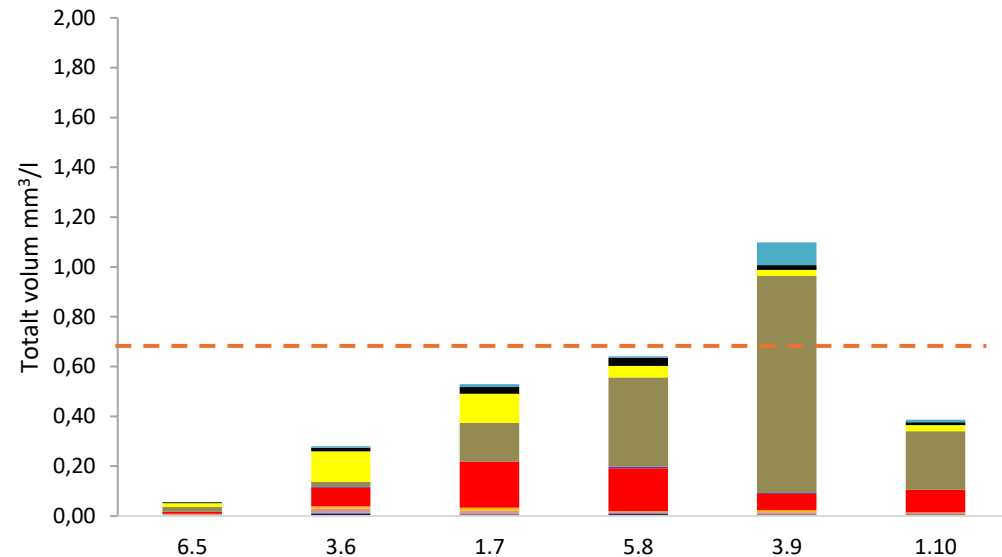
- **Svært høy biomasse** til Mjøsa å være i august
- Dominans av **kiselalger** og andre vanlige arter for Mjøsa

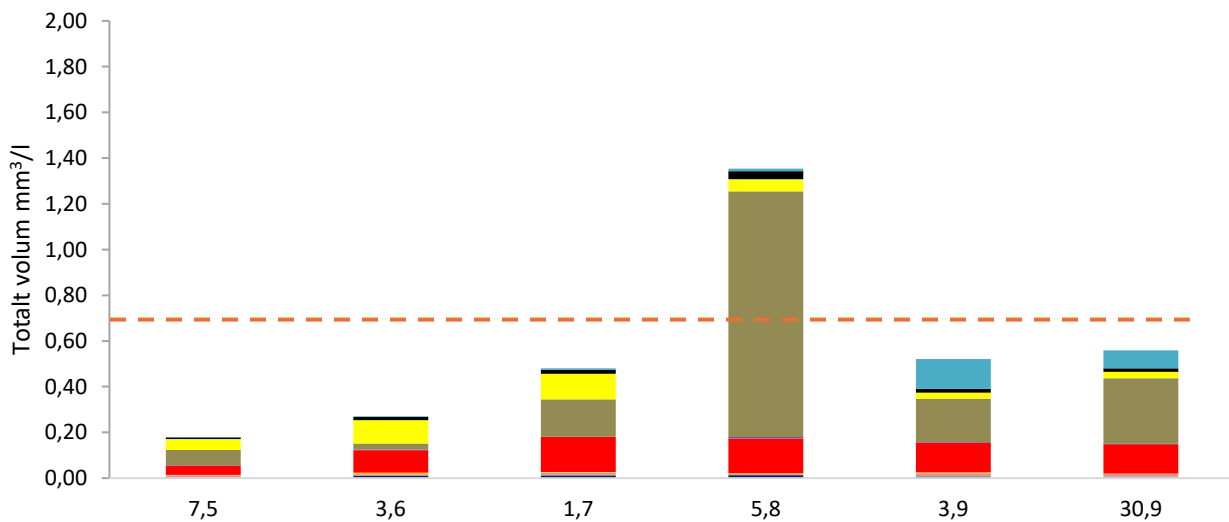
Skreia

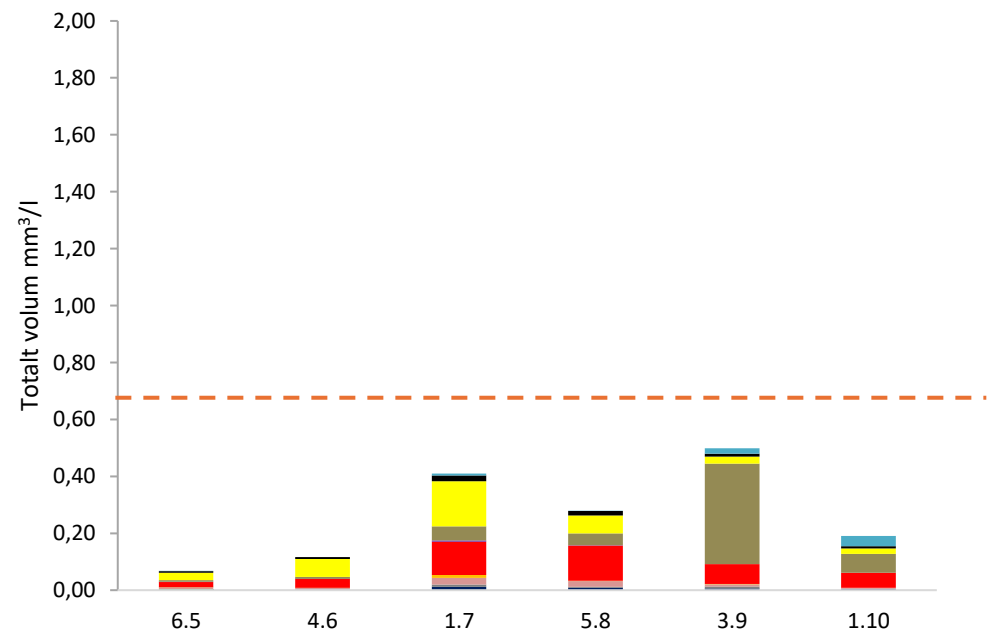
Kise

Furnesfjorden

Brøttum

Samlet sett **god tilstand** mht. planteplankton ved alle stasjoner

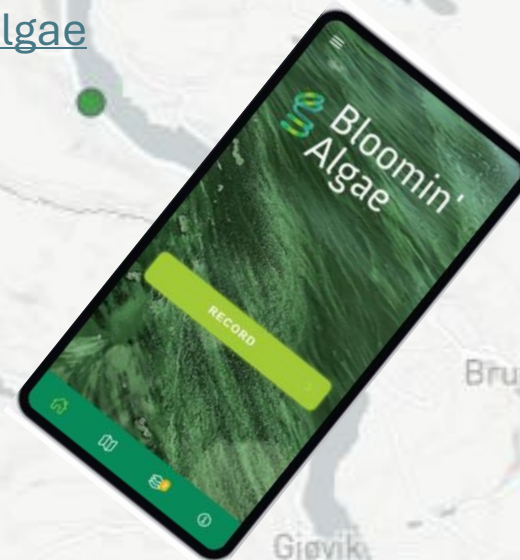
- Men – nedre del av tilstandsklasse *god* nEQR [0,6 – 0,8] for alle stasjoner unntatt Brøttum

Stasjon	Klorofyll <i>a</i> µg/l	Totalt biovolum mm ³ /l	PTI	Cyano _{max} mg/l	Totalvurdering Planteplankton nEQR
Brøttum	2,28 (0,75)	0,30 (0,69)	2,13 (0,76)	0,04 (0,96)	0,74
Kise	3,20 (0,65)	0,59 (0,50)	2,19 (0,68)	0,09 (0,89)	0,62
Furnesfjorden	3,12 (0,66)	0,64 (0,47)	2,17 (0,70)	0,13 (0,84)	0,63
Skreia	3,25 (0,65)	0,67 (0,46)	2,18 (0,69)	0,012 (0,85)	0,62

Foto: Leif Skar

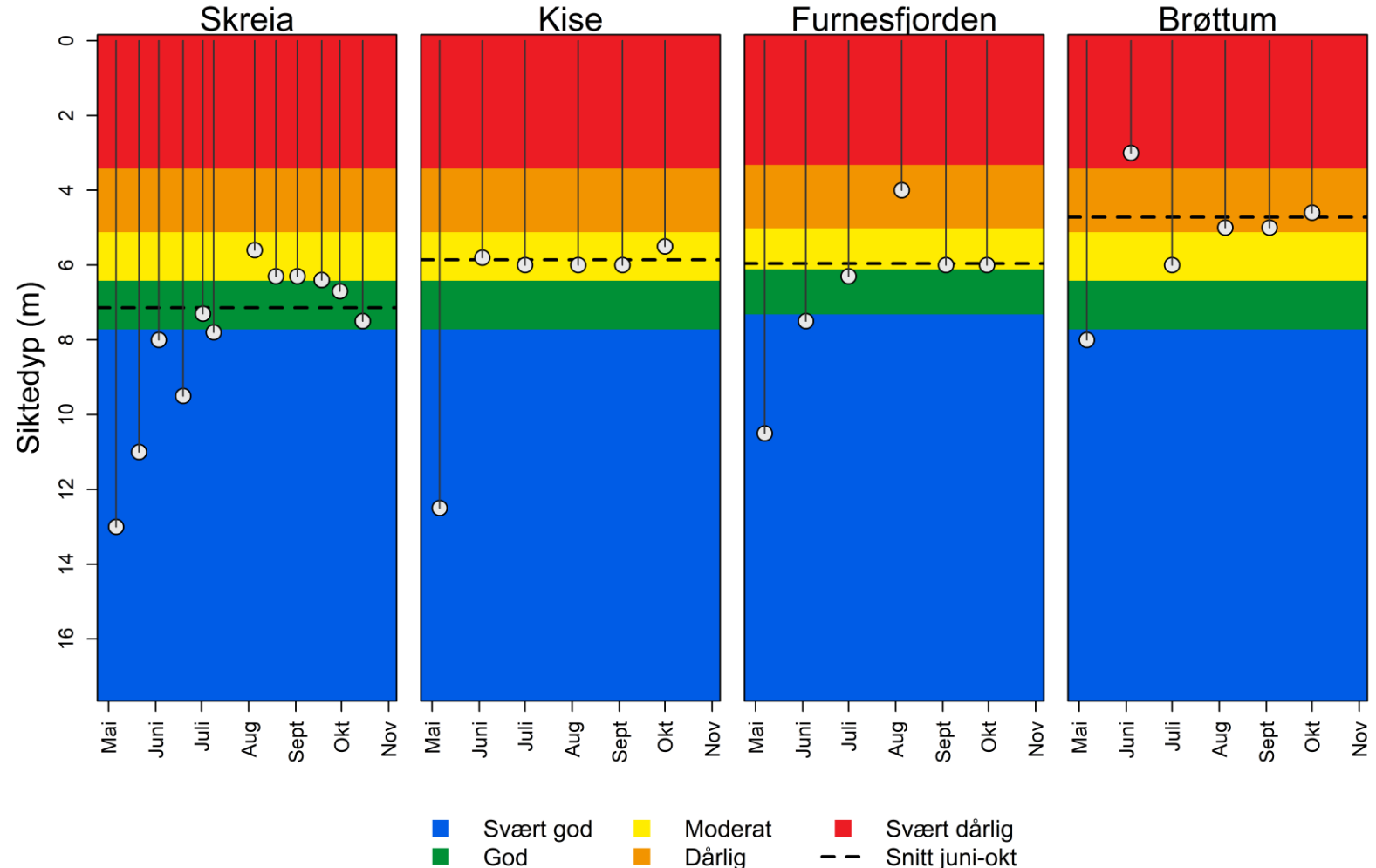
<https://www.niva.no/en/topics/citizen-science/bloomin-algae>

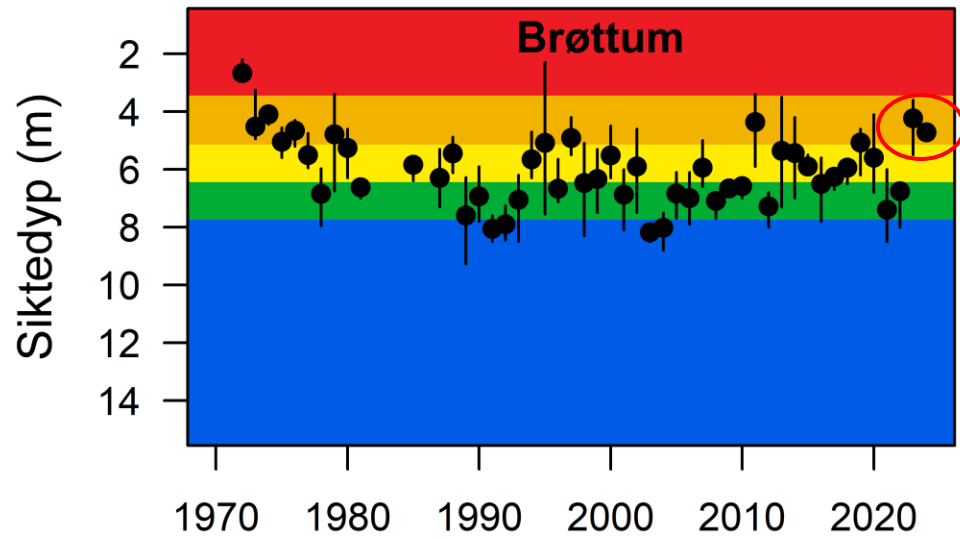
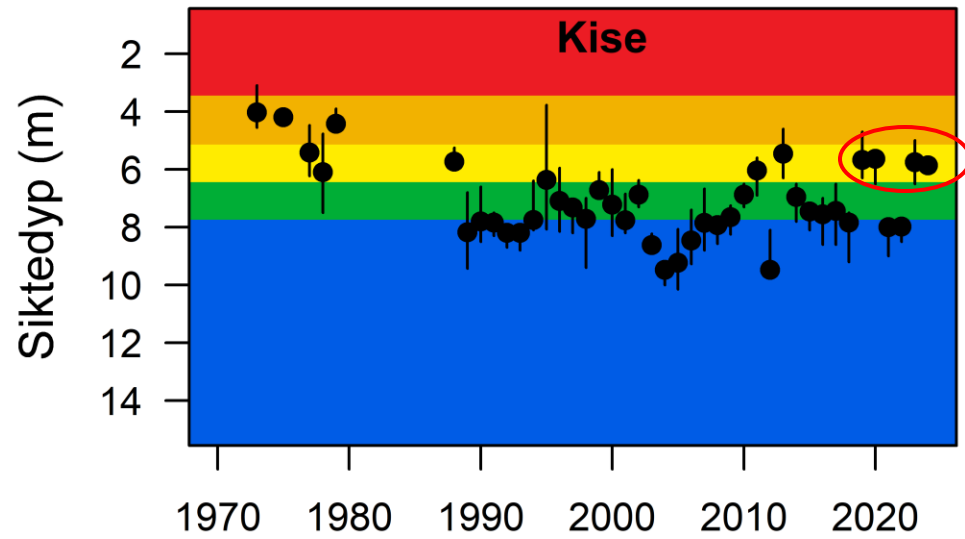
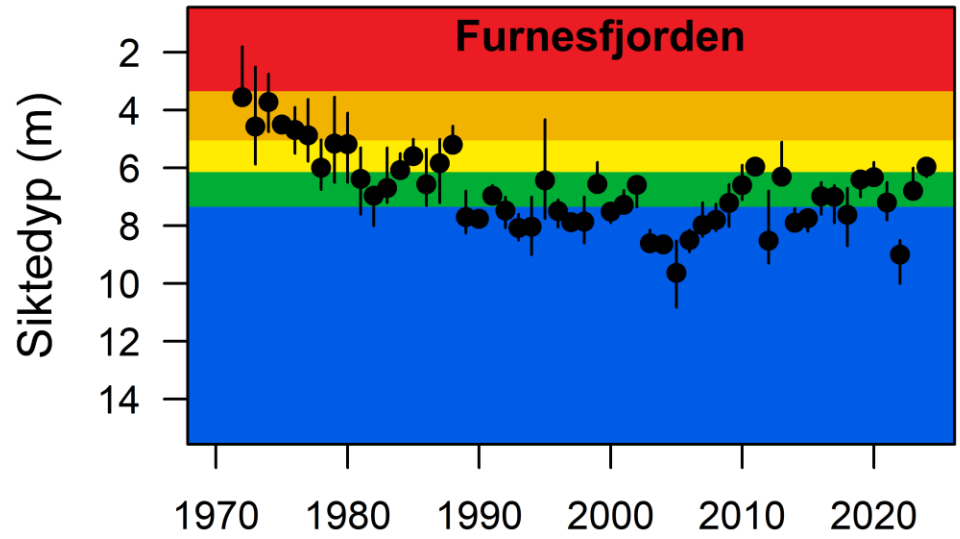
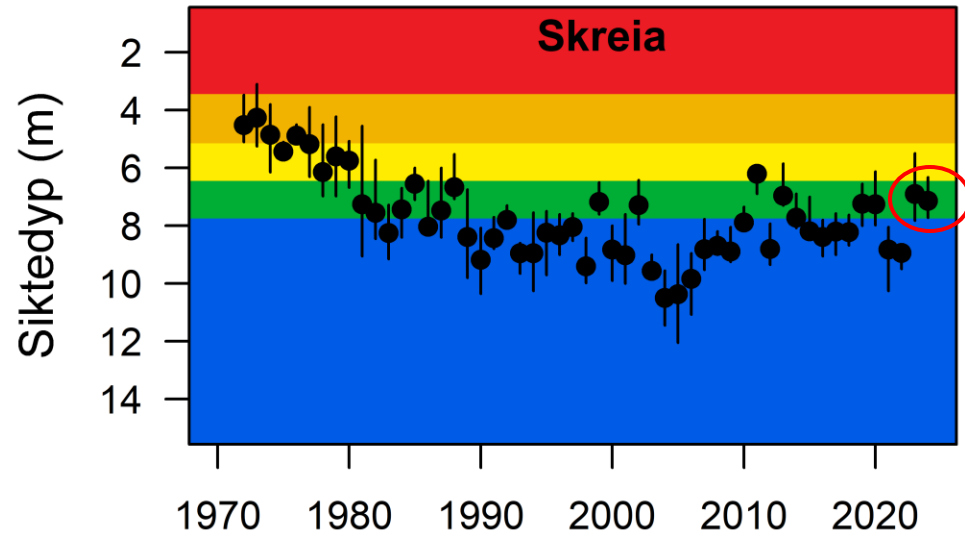

- Somrene 2019 og 2021 var det store oppblomstringer av cyanobakterier langs land i Mjøsa
- **Ingen store oppblomstringer i 2024**
- Rapporter om lokale ansamlinger i slutten av juni og starten av juli
- Tidligere enn normalt – kan skyldes at mai 2024 var rekordvarm

Siktedyp gjennom sesongen

- Noe lavere sikt enn normalt
- **Moderat** tilstand mht. siktedyp ved Kise og i Furnesfjorden
- Mye alger ga lavt siktedyp sensommer/høst
- Brøttum (og delvis Kise?) har naturlig lavt siktedyp pga. brepartikler fra Lågen

Samlet økologisk tilstand i Mjøsa i 2024

- Nedre del av tilstandsklasse *god* for alle stasjoner
- Forholdsvis godt samsvar mellom tilstand indikert av planteplankton og næringsstoffer/siktedyp

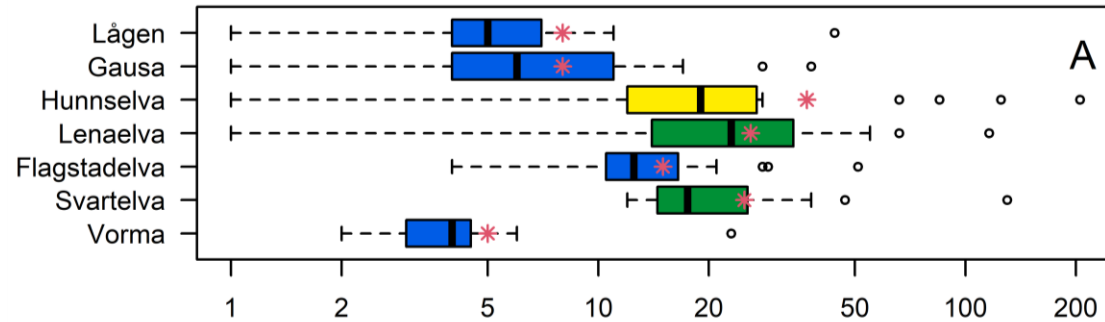
	Samlet økologisk tilstand (nEQR)
Brøttum	0,67
Kise	0,61
Furnesfjorden	0,62
Skreia	0,62

Samlet økologisk tilstand i Mjøsa siste treårsperiode

- Midtre-nedre del av tilstandsklasse *god* for alle stasjoner

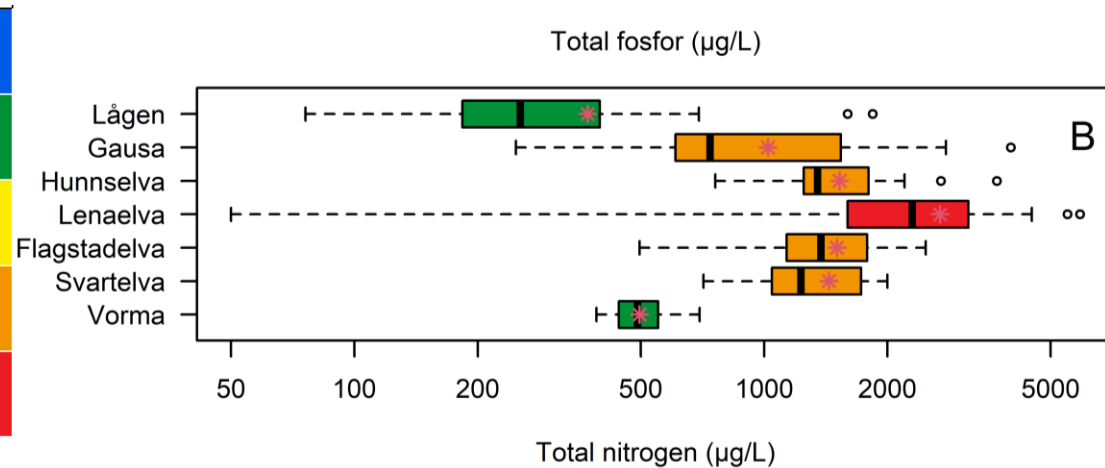
	Brøttum	Kise	Furnesfjorden	Skreia
Samlet nEQR 2022	0,75	0,71	0,68	0,70
Samlet nEQR 2023	0,65	0,57	0,68	0,70
Samlet nEQR 2024	0,67	0,61	0,62	0,62
Gjennomsnitt for 2021-2023	0,69	0,63	0,66	0,67

Vannkvalitet i tilløpselvene

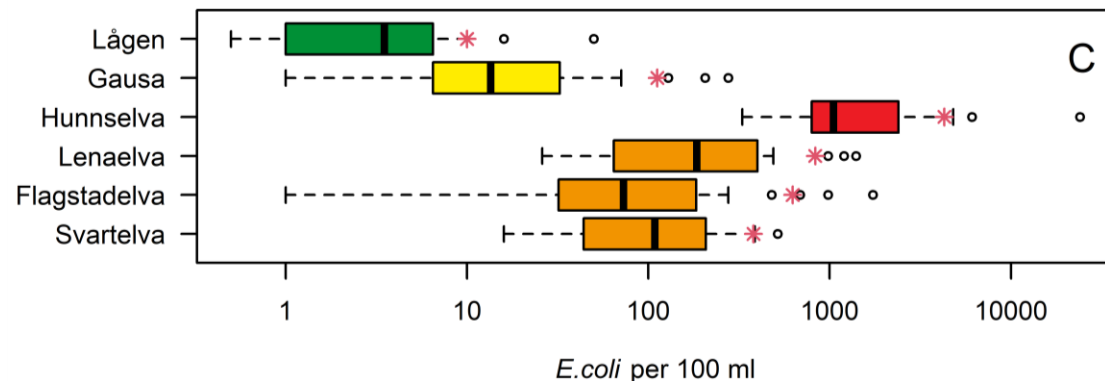
Fosfor

- Stort sett akseptable snittkonsentrasjoner
- Men - mange enkeltprøver med høye konsentrasjoner
- Tilførsler fra jordbruk, spredt avløp, overløp

Nitrogen

- Høye konsentrasjoner i de fleste elvene
- Avrenning fra jordbruk

E. coli

- Moderat/høye nivåer i de fleste elvene
- Indikator på avløp, kloakk eller husdyrgjødsel
- Renset avløpsvann fra Breiskallen RA gir høye nivåer i Hunnselva

Biologiske undersøkelser

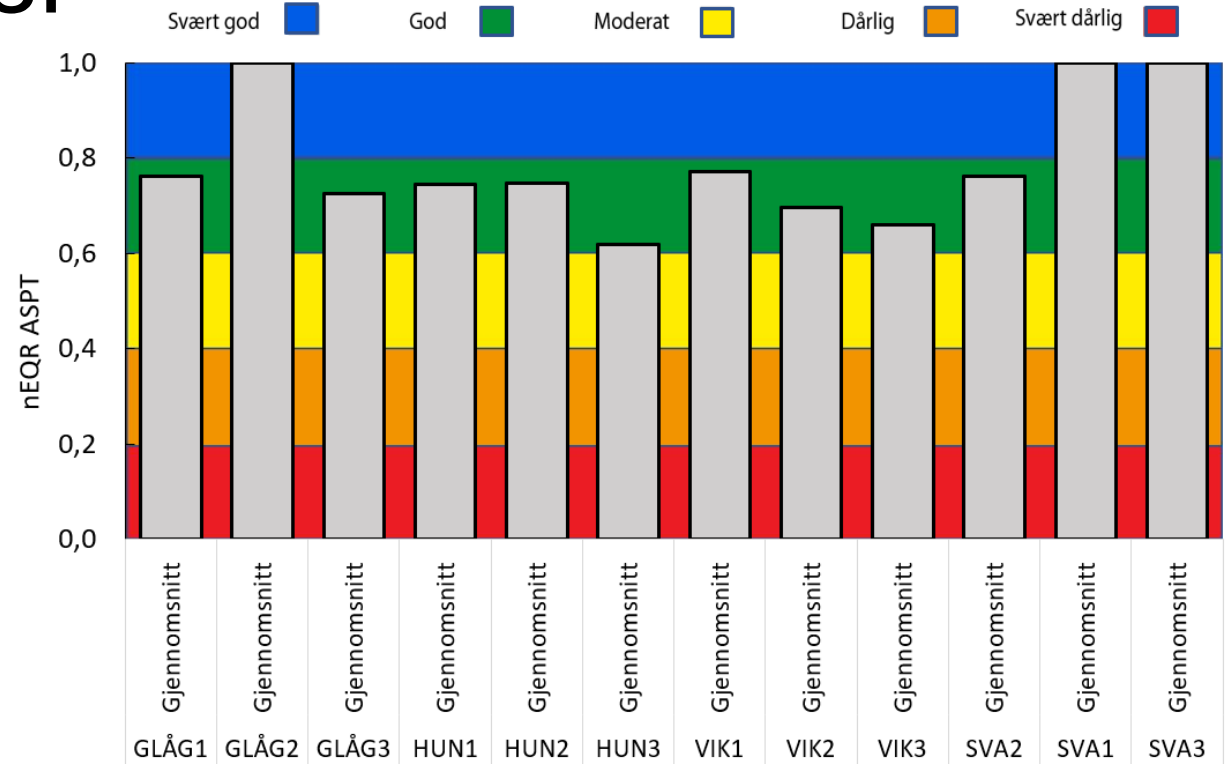
- Biologiske undersøkelser på tre stasjoner i
 - **Lågen**
 - **Hunnselva**
 - **Svartelva**
 - **Vikselva**
- Det ble tatt prøver av bunndyr, begroingsalger og heterotrof begroing («lammehaler») for klassifisering av økologisk tilstand iht. vannforskriften.

Biologiske undersøkelser

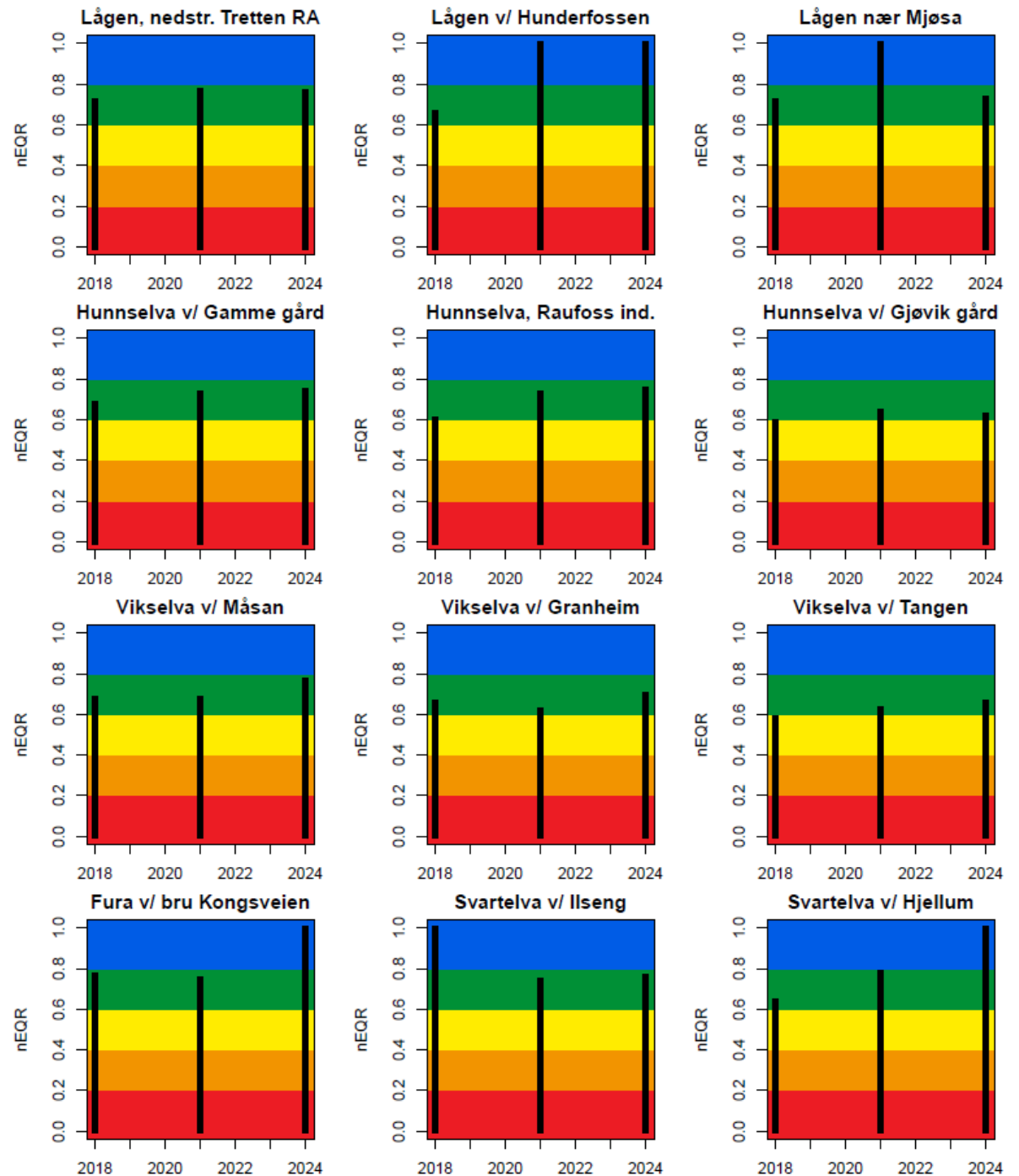
- **Bunndyr**

- **Lågen:** god/svært god
- **Hunnselva:** god (nær moderat på nederste stasjon)
- **Vikselva:** god
- **Svartelva:** god/svært god

Tidstrender bunndyr

- Forholdsvis stabil tilstand over tid ved alle stasjoner prøvetatt i 2024
- Tendens til bedring i Svartelva v/Hjellum

Oppsummering

- Noe høyere fosfor enn normalt om våren
 - Kanskje en effekt av «Hans» året før
- Svært våt sommer – relativt høye tilførsler til Mjøsa
- God økologisk tilstand ved alle stasjoner i Mjøsa i 2024
 - Nedre del av tilstandsklasse «god»
 - Forholdsvis høye konsentrasjoner av planteplankton på sensommeren
- God eller svært god tilstand mht. bunndyr i Lågen, Vikselva, Hunnselva og Svartelva. Resultater for begroingsalger er ikke klare ennå.